

Viikonlopusta viitekehykseen

Englanti hyökyilee suomeen. Sen vaikutus on tietysti helpointa huomata sulattamattomista tai vain vähän sulautuneista lainasanoista. Jos lapsenvahtia, kotimiestä sanotaan *babysitteriksi* tai tarkistamista *tsekkaamiseksi* tai jonkin sisäpiirin jäsentä *insideriksi*, puhutaan suomea englannin sanoin. Niin puhutaan myös, kun työntekijöille annetaan »määrätty *responsibility*» ja »*supervisoidaan*, että sitä noudatetaan».

Kuinkahan kauas tätä menoa päädytään? Jossain etäällä tulevaisuudessa häämöttää sellainen suomi, jossa vain jotkut pikku sanat ja päätteet ovat suomea, loppu englantia. Ehkäpä suomenpuhujien itsensäilytysvaisto sentään estää meitä joutumasta niin pitkälle.

Huomaamattomampia kuin tämmöiset selvät lainasanat ovat käännöslainat: ainesosat ovat suomea, mutta englannin sanoitusmalli lainoista silti kuulua.

Moni tuskin tulee ajatelleksikaan, että semmoinen tavallinen sana kuin *viikonloppu* on tähän tapaan syntynyt englannin mallin mukaan (*weekend*). Se on tyypillinen käännöslaina. Samaa asiaa on enemmin sanottu *pyhänseudeksi* tai *viikonvaihteeksi*.

Viikonloppu on tietysti käypää nyky-suomea; sen jälkeen kun työviikko muuttui viisipäiväiseksi, se tuntuu hyvinkin selvästi ilmaisevan sen kolmatta päivää käsittävän vapaa-aikajakson, joka töiden loputtua jää jäljelle. Eivät tutut *pyhänseutu* ja *viikonvaihte* silti nekään jouda unohduksiin. Niitä voi käyttää jo vaihtelun ja kotoisuuden vuoksi. Ja työn loppuessa perjantai-iltana voi työkumppanilleen toivottaa paitsi hyvää viikonloppua, viikonvaihdetta tai pyhänseutua myös yksinkertaisesti *hyvää pyhää*.

Hiukan arveluttavampi tulokas on jo *ukkosmyrsky* (englannin *thunderstorm*). Ennestään on suomessa sanottu vain *ukonilma*, *ukkosilma* tai *ukkonen* (»eilen oli kova ukkonen»). Englantilaismallista »ukkosmyrskyä» voi tietysti ajatella käy-

Kielemme käytäntö

tettäväksi silloin kun ukkonen liittyy todelliseen myrskyyn. Jo miespolvi sitten, Virittäjässä 1960, Matti Sadeniemi pani kuitenkin merkille, että »ukkosmyrsky» oli ruvennut korvaamaan *ukonilmaa* paikassa kuin paikassa. On *ukonilmalla* sentään sen verran vahvat juuret, ettei »ukkosmyrsky» ole vielä päässyt sitä kokonaan tukahduttamaan. Eikä niin soisi vastakaan käyvän.

Varsinkin tieteen terminä mutta yhä useammin myös muuten on viisikymmenluvulta lähtien käytetty erikoista sanaa *viitekehys*: »ilmiötä on vaikea sijoittaa mihinkään tunnettuun viitekehukseen», »jossain muussa viitekehyksessä sama poliittinen liikehdintä jouduttaisiin tulkitsemaan aivan toisin». Sosiologit puhuvat myös *viiteryhmästä*, ryhmästä johon yksilö tuntee kuuluvansa.

Nämäkin sanat on käännetty englannista. Toisin kuin *viikonloppuun* ja *ukkosmyrskyyn* niihin kuitenkin sisältyy harhauttava käänös. Takana ovat englannin sanat *frame of reference* ja *reference group*. *Reference* merkitsee to-

siaan sananmukaisesti viittausta, viitettä, vaikkapa kirjan lähdeviitettä. Mutta se merkitsee myös suhteuttamista: sitä että asiaa katsotaan suhteessa toiseen.

Kun Kai von Fieandt 1950 joutui kääntämään havaintopsykologian oppikirjaansa varten englannin ilmauksen *system of reference* ja samaa merkitsevän saksan ilmauksen *Bezugssystem*, hän ei puhunut »viitejärjestelmästä» vaan *suhteuttamisjärjestelmästä*. Juuri sellaisessa järjestelmässä, tietynlaista havaintotaustaa vasten, syntyy lopullinen havainto.

Samaan tapaan *suhteutuskehys* olisi »viitekehystä» osuvampi suomennos. Kuinka usein sitäkään tarvitaan, on eri asia. Voidaanhan ilmiö yksinkertaisemmin sijoittaa pelkkään *kehikkoon*, jopa pelkkään *yhteyteen*. Ja poliittinen liikehdintä voidaan selittää myös monesta *näkökulmasta* ja monelta *kannalta* tai monta *taustaa* vastaan — ei siis välttämättä monessa suhteutuskehyksessä, saati omituisessa »viitekehyksessä».

T. I.